

Jüri Ratas
Eesti Vabariigi peaminister

Henry Kattago
Riigikantselei strateegiabüroo direktor

Teie: e-mail 22.04.2020 kell 16:19
Meie: 24.04.2020 nr 1-7/43

Dokumendist „COVID-19 levikust põhjustatud olukorrast väljumise strateegia“

Lugupeetud peaminister
Lugupeetud hr Kattago

Akadeemia peab kindlasti vajalikuks praeguseks kujunenud olukorrast väljuda süsteemselt ja adekvaatseid strateegilisi valikuid tehes. Dokument „COVID-19 levikust põhjustatud olukorrast väljumise strateegia“ (allpool: dokument) on kahtlemata samm õiges suunas.

A. Üldised kommentaarid

Mõneti eksitav on dokumendi nimetus. Sisuliselt on tegemist strateegiaga juba kehtestatud administratiivsete piirangute leevendamiseks või (olukorra halvenemise korral) teatavate piirangute taaskehtestamiseks peamiselt epidemiooloogilisest vaatekohast, et hoida viiruse levik kontrolli all. Selline strateegia (pigem teekaart) on enesestmõistetavalt vajalik.

Ühiskonnal on aga märksa laiema strateegia ootus, mille najal (või raames) oleks tagatud riigi funktsioneerimiseks vajaliku elutähtsa infrastruktuuri häirekindlus, taaselustuks surutisse sattunud majandusharud, taastuks ettevõtluse kindlustunne ja saaks kujuneda ratsionaalne tulevikuperspektiiv üksikisikute ja kogukondade tasemel. Seetõttu esitame allpool soovitusel ka sellist laadi strateegia kujundamiseks.

Dokumendis esitatud strateegia üldpilt on hästi läbi mõeldud ning adekvaatselt liigendatud nii sündmuste ajalise järgnevuse mõttes kui ka eesmärkide alusel rühmadesse liigitamise tasemel. Üksikud etapid, nende peamised parameetrid ja sisu on mõistlikult eristatud.

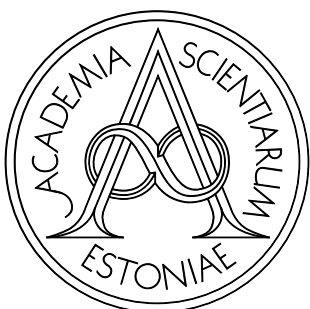
Dokumendis on aga märgata kiirustamist; samuti ebaselgust üldistest ja vääramatutest seaduspärasustest tulenevate aspektide eristamisel neist, mida saab juhtida eri tasemetel tehtavate otsuste kaudu. Tekst vajab ulatuslikku redigeerimist, sh üksikute komponentide sidumist, eri aspektide kirjelduste struktureerimist, võtmeinformatsiooni (eesmärgid, soovitud seisundid, saavutamise kriteeriumid, valikud) eristamist kommentaaridest, selgitustest ja tausta-informatsioonist. Vastavad soovitusel oleme edastanud suuliselt.

B. Strateegilised soovitusel

1. Olemasolev teave viitab, et suure tõenäosusega hakkab koroonaviirusesse haigestumine käima lainetena. Seetõttu peaks lainelist käiku vaatlema peamise stsenaariumina. Ülejäänud võimalused (sh eksponentsiaalne kasv) on selle erijuhud. Nimelt selles kontekstis on oluline määratleda standardlahendused, kuidas saab ja millisel määral tuleb järgmise laine tulekul reageerida.

PRESIDENT

Kohtu 6, 10130 Tallinn, Estonia
Telefon: +372 644 2129 / Faks: +372 645 1829
tarmo.soomere@akadeemia.ee / www.akadeemia.ee

Kui vastav stsenaarium ja tõhus meetmete pakett on testitud ja kokku lepitud, saab seda rakendada sõltumata sellest, milline lk 6 esitatud stsenaarium (A–D) realiseerub. Selline vaatenurk tugevdab lk 6 esitatud tõdemust, et oht epideemia naasmiseks püsib üldiselt kuni vaktsiini väljatöötamiseni ning teeb kogu kontseptsiooni märksa veenvamaks.

2. Oleme täiesti nõus, et mistahes otsuste aluseks saab olla I etapis soovitud seisund 1, milles on tagatud isikukaitsevahendite ja strateegiliste tarvikute varu. Sisuliselt on aga eesliinitöötajad kõik need, kes hoiavad käigus igapäevaseks eluks vajalikud majandusharud ja teenused (toidu ja energiaga varustamine, side, transport, veevarustus, kanalisatsioon, jäätmemajandus jms). Tänu nende tööle ei ole riik kriisis kokku kukkunud. Akadeemia peab vajalikuks laiendada soovitud seisundi 1 kirjeldust ka sellist tüüpi valdkondadele.

3. Tulevikku silmas pidades on võtmetähtsusega ülesanne kriitilise taristu toimimist ning teenuste kättesaadavust häirida võivad tegurite kaardistamine ning nende töö- ning veakindluse ennetav kasvatamine. Soovitame tungivalt II etapi ja soovitud seisundi 7 kirjeldusse lisada võimekus ülal mainitud elutähtsate teenuste tagamiseks Eestisse toimetada nii varuosad kui ka kvalifitseeritud personal, näiteks luues nende jaoks karantiinitingimused töökohal.

Seda laadi ettevõtmised ja lahendused vajavad riikidevahelist koostööd, kuid teeksid Eesti tugevamaks. Et selline ülesandepüstitus eeldab rahvusvahelist koostööd ja koordinatsiooni sammude kavandamisel ja elluviimisel, peame vajalikuks lisada vastavad mõõdikud.

4. Dokument ei vaatle mõõdikute adekvaatsust tagavaid aspekte. Seetõttu jääb küsitavaks kasutatavate andmete kvaliteet, sh see, kui täpselt need tegelikkust peegeldavad. Üks eesmärkidest Eesti tugevamaks muutumisel on testimise võimekuse oluline parandamine. Teadmatus ringleva viiruse ja tema määramise suhtes õhnestab usaldust tehtavate otsuste vastu.

C. Tehnilised kommentaarid

Alapealkirja visioon „Eesti eesmärk on kriisist välja tulla tugevama ja ühtehoidvama ühiskonnana“ on kahtlemata õige. Et aga selle sisu ei ole tekstis puudutatud, tuleks see kustutada või muuta. Kuigi visiooni kajastamata jätmine dokumendi sisus ei ole ilmselt taotluslik, peab siiski iga dokument selgelt määratlema, mis on selle sõnum ehk mida ja kellele tahetakse öelda.

Peatükk „Etapid ja soovitud seisundid“ ei ole seotud järgneva tekstiga. Lainetuse metafoori kasutamisel on hea silmas pidada, et stsenaarium A vastab üksiklainele, B ja D sumbuvale (kvaasi)perioodilisele protsessile ehk järjest väiksematele lainetele, ning C ühekõrgustele või kasvavatele lainetele. Mõistlik on siduda see peatükk „tugevama ühiskonna“ saavutamiseega.

Tabel 1 „Majanduse üldise tervise mõõdikud“ leiab minimaalset kasutust. Et dokument ilmselt ei ole mõeldud majanduse taaselustamist kujundama, võiks kaaluda tabeli kustutamist. Kui tabel on vajalik, soovitame kaaluda üksikute kuude maksulaekumist võrdluse alusena.

Peatükis „Etappide põhimõõdikud“ mõõdiku 6 puhul ei ole veenev seisukoht, et toetutakse küsitluste tulemustele. Saksamaa teaduste akadeemia Leopoldina soovitusi järgides soovitame kasutada strateegiaid mitte ainult inimeste valmisoleku hindamiseks piiranguid täita, vaid ka selle valmisoleku suurendamiseks meetoditega, mida ingliskeelses kirjanduses tähistatakse terminiga ”nudging” – võtteid inimeste suunamiseks soovitud suunas ilma sunnita.

III etapi soovitud seisundi 9 puhul soovitame lisada viite haavatavatele rühmadele (probleemsed pered, erivajadustega lapsed), kelle puhul lihtsalt abi pakkumine ei taga tegelikult võrdseid võimalusi.

D. Väljumisstrateegia majanduslikud ja ühiskondlikud aspektid.

Nagu ülal märgitud, vajab Eesti ka väljumisstrateegiat, mis käsitleks majanduse taastumist, pakuks vähemalt teatavat kindlustunnet ettevõtlusele ja visandaks tulevikuperspektiivi üksikisikutele ja kogukondadele.

Erinevate valdkondade vabastamisel piirangutest on vaja arvestada ka nende sammude mõju ühiskonnale ja eriti ettevõtlusele. Näiteks kaubanduskeskuste käivitamisega mitte ainult naasevad tuhanded igapäevase töö juurde, vaid hakkab ka taastuma n-ö majanduse vereringe, väheneb koormus töötukassale, suureneb maksutulu, väheneb garantiide vajadus paljudele ettevõtetele jne. Majanduse tervise indeksid kajastavad neid protsesse suure hiline misega.

Eraldi käsitlemist vajab Eesti ühendatavus mitte ainult naaberriikidega (nt piiride avamise kontekstis), vaid kogu muu maailmaga, mis loob aluse ühiskonna elu stabiliseerumiseks. Selle aspekti adekvaatsed mõõdikud on rahvusvahelistumise olukorda iseloomustavad näitajad, nt eksport, import, Eesti transpordiettevõtete veetud kaubad eri transpordisektorites. Need peegeldavad majanduse tervist ja taastumist.

Töötuse näitaja ei ole piisav indikaator seni, kuni on kasutusel praegu rakendatavad toetused. Toetuste strateegiline eesmärk on õige: hoida ettevõtete töötajad alles ja ettevõtted käivituskvalmis, sõltumata sellest, milline on tulevik. Olukorra tõsidust ja tulevikuperspektiive saab märksa täpsemalt hinnata selle alusel, kui palju ja millistes sektorites on saadud töötukassa meetmest palgatoetust. Oluline on teada, mitu ettevõtet on sunnitud oma töö lõpetama ja millised neist on pärast leevendust töö taastanud. Suur osa vajalikust informatsioonist on olemas haruliitudel.

Kindlasti tuleb käsitleda tingimusi, kuidas saaks normaliseeruda ettevõtlussektori tegevus ning efektiivselt jätkata töötlev tööstus, põllumajandus, metsamajandus. Ettevõtlussektor ootab konkreetseid samme, millega aidatakse ettevõtetel kohaneda tööga oludes, kus haigus ei ole kadunud. Näiteks reeglid, nõuanded ja abimaterjalid, kuidas korraldada vahetustega töö, mil moel kujundatakse töötajate rühmad, kes ei puutu kokku omavahel, kuidas on õige kasutada isikukaitsevahendeid konkreetsetel juhtudel, mida saab teha kaugtöö kaudu.

Toimekindluse suurendamiseks vajalike meetmete väljatöötamiseks vajame riigi ja kohalike omavalitsuste kriisikogemuse süstemaatilist analüüsi; eelkõige põhiülesannete täitmisega seotud kvantitatiivsete ja võimalusel ka kvalitatiivsete näitajate osas rõhuasetusega tekkinud probleemide lahendamisele. Eraldi käsitlust vajab suuremate ohuallikatega seotud riigiasutuste (nt vanglad, keskkonnainspeksioon) tegevus ja ilmnunud riskid.

Isikuandmete kasutamisega seonduv probleemide kompleks vajab selget, kooskõlalist ja lihtsalt rakendatavat õiguslikku regulatsiooni fookusega innovatiivsete IT lahenduste kasutamisele ja väljatöötamisele. Läbimõtlemist ja täpsustamist võib vajada rahvusringhäälingu roll kriisiolukorras piiratud avalike teenuste toetamisel, nt õppetöö organiseerimisel või tervislike eluviiside ning toimetulekuvõtete tutvustamisel.

Praegune kriis ilmestab ka kriisijuhtimise kompetentsi arendamise ja teadlaste kaasamise vajadust riigi valitsemisel analoogilistes situatsioonides. See, et arvestatav osa andmeanalüüsist on ette valmistatud vabatahtlike teadlaste poolt, ei ole jätkusuutlik. Koordineerivates riigiasutustes (või nende juures) peab olema teatav minimaalne teaduslik kompetents, andmeanalüüsi võimekus ja oskus ning julgus õigel ajal erialaspetsialistide poole pöörduda.

Eesti teaduste akadeemia on meelsasti nõus koostama sellist tüüpi strateegia alused ja osalema vastava dokumendi koostamisel ja lihvimisel.

Lugupidamisega

Tarmo Soomere

/allkirjastatud digitaalselt/